

України кінця ХХ – початку ХХІ століття у своїх дослідження також наголошували про важливість вивчення рідної мови та врахування її специфіки.

Література

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Вид. 3-є, доп. Київ : Знання, 2008. 566 с.
2. Домбровський С. Використання народознавства у педагогічній діяльності учителя початкових класів. Івано-Франківськ, 1996. 82 с.
3. Скульський Р., Ступарик Б. Як вивчати народознавство в школі. Івано-Франківськ, 1991. Частина І. 1991. 113 с.
4. Стельмахович М. Вибрані педагогічні твори : у двох томах. Т. 1 : Українське національне виховання/ Упоряд.: Л. Калуська, В. Ковтун, М. Ходек / За заг. ред. Л. Калуської. Івано-Франківськ – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2011. 520 с.
5. Ступарик Б. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті). Івано-Франківськ : Плай, 2005. 283 с.

Ліпчевська Інна,
*науковий співробітник відділу
навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: innalipchevska@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Ключові слова: українська мова, державна мова, іноземна мова, національні меншини, компетентнісний підхід.

У Державному стандарті початкової освіти (далі – ДСПО) першою ключовою компетентністю визначено вільне володіння українською мовою [1]. Її основою є ґрунтовні знання з мови (тобто, системи фонетичних, лексичних і граматичних засобів) та мовлення (мовних засобів у дії). На них будується мовленнєва діяльність – уміння та навички використання цих знань у стандартних і нестандартних ситуаціях. У ДСПО вони визначаються як «уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти» [1]. Також практичне застосування української мови, як і будь-якої іншої, безпосередньо пов'язане з особистісними якостями (вмотивованістю та ціннісними установками особистості), тому володіння нею передбачає любов до читання українською мовою, відчуття краси українського

слова, усвідомлення ролі державної мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність уживати українську мову в різних життєвих ситуаціях.

Компетентнісний підхід у формуванні вільного володіння українською мовою як державною має ґрунтуватися на аналізі наявного світового досвіду з вивчення рідної та іноземної мов (зокрема із зануренням у мовне середовище), виділенні найбільш успішних складових методик, їх подальшому переосмисленню та розвитку в контексті вивчення української мови як державної. Водночас є принципові відмінності між підходами до навчання української мови як державної та української мови як рідної або іноземної мови.

Так, на уроках української мови як рідної, навчальний процес зосереджується на поглибленні вже наявної в дітей мовної та мовленнєвої компетентностей [3]. Учні вчать читати та писати, опрацьовують правила граматики та орфографії, оволодівають літературним стилем мови, збагачують словниковий запас, усвідомлюють норми та правила комунікації в суспільстві. Усне мовлення, зокрема використання в ньому граматичної будови мови, діти загалом засвоюють до початку шкільного навчання. Тобто, у школі вони не навчаються усному мовленню «з нуля», а вже мають великий об'єм відповідних знань та практичних умінь, навичок. Учні структурують їх та удосконалюють власну комунікативну компетентність.

У школах з навчанням мовами національних меншин на початковому етапі вивчення державної мови перед учнями постає зовсім інше першочергове завдання – оволодіти навичками україномовного спілкування. Очевидно, що вивчати українську мову як державну за методикою для носіїв мови недоцільно та неефективно. Великий об'єм різнопланової лексики, починаючи з першого року навчання, швидка динаміка у вивченні граматики мови, складні комунікативні вправи (для початкового рівня вивчення мови), а також першочергова увага до оволодіння писемним мовленням – все це не відповідає потребам навіть носіїв близькоспоріднених мов. Навчання молодших школярів польської, російської чи, тим паче, румунської, молдавської, угорської національних меншин згідно із зазначеною методикою призведе до недостатнього рівня сформованості відповідної предметної компетентності, зокрема вмінь та навичок україномовної комунікації.

Порівнюючи методичні засади навчання української мови як державної та іноземної мови [2], зазначимо, що стрижневим їх спільним елементом є визначення мов, які вивчаються, другими (не рідними). Проте, діти з сімей національних меншин України є її громадянами, вони безпосередньо залучені до сучасної української культури в повсякденному житті. Отже, спостерігаються суттєві відмінності в соціальній ситуації формування української та іноземної мовних компетентностей. Це, у свою чергу, обумовлює специфіку педагогічних умов вивчення державної мови, тобто особливу сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення у школах з навчанням мовами національних меншин.

Насамперед, це природність та широкі можливості реалізації комунікативного підходу в освітньому процесі, високий рівень умотивованості учнів до опанування державною мовою, розвиток вторинної мовної особистості дітей та формування їх соціокультурної компетентності як безпосередньо в освітньому процесі, так і в повсякденному житті. Останнє передбачає здатність та готовність підростаючого покоління до міжкультурного спілкування, його занурення в соціальну сферу життя та культуру українського народу, усвідомлення державних ціннісних орієнтирів, а також формування активної громадянської позиції.

Той факт, що кількість національних меншин в Україні досить невелика і переважна більшість учителів у школах з навчанням мовами національних меншин вільно володіють як українською, так і рідною мовою учнів, дозволяє вузькоспрямовано враховувати в методиці навчання державної мови явища її інтерференції та транспозиції з рідною – тобто, як небажане, так і доцільне (корисне) застосування сформованого в учня та закріпленого у вигляді навички способу мовних дій у контексті практики вживання другої мови. Зазначене питання ґрунтовно та глибоко розглядалося в роботах О. Хорошковської [4].

Окреслені відмінності та особливості визначають необхідність дотримання специфічної методики навчання української мови як державної у школах (або окремих класах) з навчанням мовами національних меншин, яка спрямована на прискорене оволодіння мовленнєвими вміннями та враховує вплив наявної соціальної ситуації на формування україномовної компетентності дітей національних меншин України.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19, С. 637.
2. Дидактичні та методичні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : навчально-методичний посібник / за наук. ред. В. Г. Редька. Київ : Педагогічна думка, 2019. 413 с.
3. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : посібник. Київ, 2019. 131 с.
4. Хорошковська О. Н. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах І ступеня з мовами викладання національних меншин України : монографія. Київ : Педагогічна думка. 2012. 160 с.